

The Avoda of Iyar, from Then to Now
Rabbi Tanchum Cohen

Abraham Arbesfeld Kollel Yom Rishon and Millie Arbesfeld Midreshet Yom
Rishon
Sunday, April 18 2021

(1) גמ' יבמות סב:

ר"ע אומר: למד תורה בילדותו - ילמוד תורה בזקנותו, היו לו תלמידים בילדותו - יהיו לו תלמידים בזקנותו, שנא': בבקר זרע את זרעך וגו'. אמרו: שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא, מגבת עד אנטיפרס, וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמם, עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום, ושנאה להם ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה אותה שעה. תנא: כולם מתו מפסח ועד עצרת. אמר רב חמא בר אבא, ואיתימא ר' חייא בר אבין: כולם מתו מיתה רעה. מאי היא? א"ר נחמן: אסכרה. א"ר מתנא: הלכה כרבי יהושע. אמר רבי תנחום א"ר חנילאי: כל אדם שאין לו אשה - שרוי בלא שמחה, בלא ברכה, בלא טובה; בלא שמחה - דכתיב: ושמחת אתה וביתך, בלא ברכה - דכתיב: ולהניח ברכה אל ביתך, בלא טובה - דכתיב: חלא טוב היות האדם לבדו. במערבא אמרי: בלא תורה, בלא חומה; בלא תורה - דכתיב: טהאם אין עזרתי בי ותושיה נדחה ממני, בלא חומה - דכתיב: ינקבה תסובב גבר. רבא בר עולא אמר: בלא שלום, דכתיב: יאודעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא. אמר ריב"ל: כל היודע באשתו שהיא יראת שמים ואינו פוקדה - נקרא חוטא, שנאמר: וידעת כי שלום אהלך וגו'. ואמר ריב"ל: חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך, שנא': וידעת כי שלום אהלך וגו'. הא מהכא נפקא? מהתם נפקא: יבואל אישך תשוקתך - מלמד, שהאשה משתוקקת על בעלה בשעה שהוא יוצא לדרך! א"ר יוסף. לא נצרכה אלא סמוך לווסתה. וכמה? אמר רבא: עונה. והני מילי לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה - מיטרידי. ת"ר: האוהב את אשתו כגופו, והמכבדה יותר מגופו, והמדריך בנו ובנותיו בדרך ישרה, והמשיאן סמוך לפירקן, עליו הכתוב אומר: וידעת כי שלום אהלך. האוהב את שכיניו, והמקרב את קרוביו, והנושא את בת אחותו.

2) Reflections of the Rav, vol. 1, last section of chap. 2 (pp. 27-29)

The Midrash as a Moral Lesson

Our basic premise that faith concepts are convertible into moral principles may also be implicit in many Midrashim. For example, in Bereshit Rabbah 3: 9, Rabbi Abbahu depicts God as not only creating (beri' ah), but also as recreating, rebuilding after destructions (yetzirah). Rabbi Abbahu taught the principle of multiple creations: "And there was evening and there was morning, the first day" (since the sun was not yet created, how could there be morning?). Says Rabbi Abbahu: This indicates a time arrangement prior to this [Biblical] creation; that God built [previous] worlds and destroyed them, built worlds and destroyed them, until He said, "This world pleases Me and the others did not please Me." Apparently, regarding earlier worlds, we may paraphrase "And God saw all that He created and proclaimed them not good," a judgment which sufficed to make them

disappear. Here we have God not only creating, as in the Biblical text, but also recreating, rebuilding after destructions.

What does Rabbi Abbahu teach? Surely it makes no sense to ascribe to an omniscient God, the En Sol (Infinite), the need to experiment before achieving His ideal. God could immediately have created a *ki tov* world (worthy of His approval). Only man needs experiment because of his difficulty in translating mental conceptions into physical realities. Like Edison and other scientists in their experiments, he tries various approaches before he achieves satisfactory goals. This is the nature of the scientific method; it cannot be otherwise because man is finite and imperfect. But this surely does not apply to God.

Rabbi Abbahu apparently wanted to teach the concept of multiple creations, that our world came into being in various stages. His description of the process, however, of God's displeasure with previous worlds and His final satisfaction with this world was intended to provide man with a moral lesson and was not to be understood literally. As God creates and recreates (actually refashions, *yetzirah* not *beriah*), so too, should man be ready to rebuild and reconstruct, even as previous structures collapse. Thus, even a rabbinic concept of faith may be translated into a norm of human behavior.

To build initially is difficult, but to rebuild is even more challenging. One can erect structures if one has the basic talent, commitment, and raw materials, but to reconstruct after the destruction of previous achievements is most difficult. Energies, re-sources, sleepless nights, endless devotion painstakingly expended are all gone to waste, uprooted as if by a hurricane. But we are bidden to start over again with faith and resourcefulness, as God did. Rebuilding a business after bankruptcy is much harder than building it initially. The Torah clearly conveys this point: "And if your brother becomes poor... then you shall uphold him" (Lev. 25.35). Rashi adds: "Do not forsake him so that he falls down altogether, when it would be difficult to raise him, but uphold him from the very moment when he starts falling." To restore a person after his collapse is most difficult.

This is precisely what we are continually called upon to do in Jewish history, to resist succumbing after total destructions and instead continually to rebuild new worlds, even as God did. The State of Israel itself was erected out of the ashes of the Holocaust. The revival of Torah in Israel and America after its annihilation in Eastern Europe was an act of recreation. To the verse, "the sun rises and the sun sets" (Eccles. 1:5), the Midrash adds, "before the sun of this [settlement] sets, the

sun of the other rises." Our sages understood the recreative principle as applying not only to individuals but also to worlds and settlements of the Jewish people.

The Talmud tells us (Yev. 62b) that, after Rabbi Akiba's twenty-four thousand pupils died either in battle or through a plague in the brief period between Passover and Lag Ba'Omer, the world seemed desolate. All the energies, discipline, commitment, knowledge, and hashkafah which Rabbi Akiba had im-planted in these pupils over many years were destroyed in a three-week period. A sense of total shock numbed all of Jewry at the loss of such vast intellectual and spiritual resources. It was a case of *tohu vavohu*. Rabbi Akiba, though then an old man, we are told, rebuilt Torah Jewry and restored the crown of Torah to its previous glory. We do not know precisely how he did it, but the fact that we today are still studying his teachings testifies that he imitated God, in the manner described by Rabbi Abbahu.

This, then, is what the Torah requires of man: to act, to create and, where necessary, to recreate, even as did the Divine Creator.

3) בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה ג

א"ר שמואל בר אמי מתחלת ברייתו של עולם נתאוה הקב"ה לעשות שותפות בתחתונים, מה נפשך אם לענין החשבון, לא היה צריך למימר אלא אחד, שנים, שלשה, או ראשון, שני ושלישי, שמא אחד, שני, שלישי, אתמהא, אימתי פרע להם הקב"ה להלן בהקמת המשכן שנאמר (במדבר ז) ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו, ראשון לברייתו של עולם אמר הקב"ה כאילו באותו יום בראתי את עולמי, תני עשר עטרות נטל אותו היום, ראשון למעשה בראשית, ראשון למלכים ראשון לנשיאים, ראשון לכהונה, ראשון לשכינה, שנא' (שמות כה) ועשו לי מקדש, ראשון לברכה, ראשון לעבודה, ראשון לאיסור הבמה, ראשון לשחיטה בצפון, ראשון לירידת האש, שנא' (ויקרא י) ותצא אש מלפני ה' וגו'.

4) ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ח

והמצוה השמינית היא שצונו להדמות בו יתעלה לפי יכלתנו והוא אמרו (תבוא כח) והלכת בדרכיו. וכבר כפל צווי זה ואמר (עקב י ויא) ללכת בכל דרכיו ובא בפירוש זה מה הקדוש ברוך הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום מה הקב"ה נקרא חנון אף אתה היה חנון מה הקב"ה נקרא צדיק אף אתה היה צדיק מה הקב"ה נקרא חסיד אף אתה היה חסיד וזה לשון ספרי (ס"פ עקב). וכבר נכפל הצווי הזה בלשון אחר ואמר (ראה יג) אחרי י"י אלהיכם תלכו ובא בפירוש גם כן (סוטה יד א) שענינו להדמות בפעולות הטובות והמדות החשובות שיתואר בהם האל יתעלה על צד המשל יתעלה על הכל עילוי רב:

5) במדבר פרשת בהעלותך פרק ט

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹנָן אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיית לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְאָמֹר: (ב) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ: (ג) בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעֲרִבִים תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמַעַדוֹ כָּכֵל חֻקֹּתָיו וְכָכֵל מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ: (ד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח: (ה) וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעֲרִבִים בְּמִדְבַּר סִינַי כָּכֵל אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹנָן אֶת מֹשֶׁה כִּן עָשׂוּ בְנֵי

ישראל: (ו) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא: (ז) ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן יקנוק במעדו בתוך בני ישראל: (ח) ויאמר אליהם משה עמדו ואשמעה מה יצוה יקנוק לכם: פ (ט) וידבר יקנוק אל משה לאמר: (י) דבר אל בני ישראל לאמר איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך חזקה לכם או לדלתכם ועשה פסח ליקנוק: (יא) בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אתו על מצות ומררים יאכלהו: (יב) לא ישאירו ממנו עד בקר ועצם לא ישברו בו ככל חקת הפסח יעשו אתו: (יג) והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההוא מעמיה כי קרבן יקנוק לא הקריב במעדו חטאו ישא האיש ההוא: (יד) וכי יגור אתכם גר ועשה פסח ליקנוק כחקת הפסח וכמשפטו כן יעשה חקה אחת יהיה לכם ולגר ולגר הארץ: פ

6) גמ' פסחים קיז.

וחכמים אומרים: נביאים שביניהן תיקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהם לישראל. ולכשנגאלין, אומרים אותו על גאולתן.

7) שו"ת חתם סופר יו"ד סימן רלג

וכבר הארכתי יותר מדי ולסיים בנחמה אומר מ"ש לעיל דקביעת יום מועד ביום עשיית נס הוא ק"ו דאורייתא ולפע"ד לפ"ז יום פורים וימי חנוכה דאורייתא הם אך מה לעשות בהם אם לשלוח מנות או להדליק נרות או לעשות זכר אחר זהו דרבנן והעובר ואינו עושה שום זכר לימי חנוכה ופורים עובר על מ"ע דאורייתא אך העושה שום זכר יהי' מה שיהי' עכ"פ ביום א' מימי חנוכה ואפי' לא הדליק נרות ולא שלח מנות בפורים וכדומה אינו אלא עבריין דרבנן ואפשר קריאת הלל ומגילה הוה ק"ו דאורייתא לומר שירה כמו שצוה בפסח לספר י"מ בפה ה"ג ממות לחיים חייב לומר שירה בפה דוקא וא"כ הי' יוצדק קצת דברי בה"ג שהאריכו בו רמב"ם ורמב"ן בשערים דס' המצות אלא עכ"פ לא הי' לו למנותו מ"ע בפ"ע כיון שהוא כלול בכלל ספור י"מ וכימי צאתנו ממצרים יראנו נפלאות ונזכה לישועות הנבאות בב"א. הכ"ד יתיב בארעא דחשוכא ומילין לצד עילאה ממלל ברוח נמוכה ואולי לכשיגיעו הדברים לארץ נכונה יתעלו ויתקדשו פי שנים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה ועד"ז נתעלה תלמוד בבלי על ירושלמי אחר שנתקבל שם והיתה הרוחה בדין ובהלכה א"נ:

8) תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צח עמוד א

אמר רבי אלכסנדר: רבי יהושע בן לוי רמי, כתיב כבעתה, וכתוב, אחישנה! זכו - אחישנה, לא זכו - בעתה. אמר רבי אלכסנדר: רבי יהושע בן לוי רמי, כתיב כאוארו עם ענני שמיא כבר אנש אתה, וכתוב כבעני ורכב על חמור! - זכו - עם ענני שמיא, לא זכו - עני ורכב על חמור.

9) בני יששכר מאמרי חדש ניסן מאמר יב אות ג

בפסוק "וספרתם לכם ממחרת השבת" וכו' (ויקרא כג טו). ובאת לנו הקבלה בתורה שבעל פה ממחרת יומא טבא, וכמו שהוכיחו רז"ל בדרשותיהם כל אחד כפי לימודו, כמבואר במסכת מנחות ובתורת כהנים ובמדרשים עיין בדבריהם. והנה ידוע דנתפקרו בזה הצדוקים ואומרים הכוונה הוא שבת ממש (שם סה.). והנה מהראוי לכל משכיל להתבונן, מה זאת עשה השם יתברך לנו, שכתב בתורתו תיבת "שבת" לשיצטרך בזה לימודים שונים בתורה שבעל פה שהכוונה בזה על יום טוב, ובא על ידי זה טעות למינים שאינם מאמינים בתורה שבעל פה? הוה ליה למיכתב בפירוש "ממחרת יום הראשון" ולא נצטרך לשום דבר, ובפרט שלא יהיה בזה אריכות לשון. אך יובן הדבר על פי מה שנתבאר לעיל

כמה פעמים, שכל האורות נתהוו בלילה הראשונה בגבהי מרומים בדרך נס שלא על ידי מעשינו (וכן הוא בכל שנה), אך להיות הדבר שלא על ידי מעשינו, אין קיום להאורות והמוחין ההם, על כן ציוונו השם יתברך מצות ספירת העומר, לספור מחדש יום אחר יום, ונכנסין המוחין לאט לאט על ידי מעשינו, ולזה יש קיום כיון שהוא על ידי מעשינו. וכיון שנגמרין כל המוחין על ידי מעשינו, אז הוא יום קבלת התורה חג השבועות, וזה "וספרתם לכם", לטובתכם ולהנאתכם, שיהיה קיום לקבלת המוחין אל התורה:

והנה החילוק שבין שבת ליום טוב מבואר בכתבי מרן האריז"ל, שבת נקרא "קדש היא לכם", מה שאין כן יום טוב "מקרא קדש", שבשבת באים המוחין דחכמה [חכמה נקרא קדש] (זהו הקדוש חלק ב כ"א ע"א) [מעצמם שלא על ידי מעשינו, מה שאין כן יום טוב, "מקרא קדש" לשון הזמנה לקודש, כעניין "אחרי כן יאכלו הקרואים" (שמואל א ט יג), היינו שאנחנו מזמינים את הקודש על ידי מעשינו. והנה תבין לפי זה קדושת היום של יום טוב הראשון דחג המצות, היא גם כן שלא על ידי מעשינו, אם כן יש לו בזה מדריגות יום השבת. אם כן, התורה כשרצתה לרמוז לנו טעם המצוה, אמרה בלשונה הקדוש: "וספרתם לכם", להנאתכם ולטובתכם, "ממחרת השבת", רצה לומר: להיות היום הראשון הוא בבחינת שבת, ובאין ההארות שלא על ידי מעשיכם, ואין לזה קיום עד אשר תספרו יום אחר יום, ונעשה הדבר על ידי מעשיכם ויהיה הדבר לכם לקיום, על כן קראתו התורה "שבת" בכדי להשמיענו טעם המצוה, בין והתבונן, ועוד יתבאר:

[הגהה - הנה תמצא בכל מועדי י"י מקראי קדש, נכתב בתורה "מקרא קדש יהיה לכם", מה שאין כן ביום הראשון דחג המצות כתיב סתם, "ביום הראשון מקרא קדש" (במדבר כח יח) ולא כתיב "יהיה לכם". והטעם מובן, דבכל מועדי י"י כתיב: "מקרא קדש יהיה לכם", רצה לומר הזמנת הקודש הוא על ידי מעשיכם, מה שאין כן ביום א' דחג המצות לא כתיב "יהיה לכם", שאין הקודש נזמן על ידי מעשינו, והבן]:

10 משנה פסחים קטז.

מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל אביו. ואם אין דעת בבן אביו מלמדו. מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, הלילה הזה — כולו מצה. שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, הלילה הזה — מרור. שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל, הלילה הזה — כולו צלי. שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת, הלילה הזה — שתי פעמים. ולפי דעתו של בן אביו מלמדו. מתחיל בגנות ומסיים בשבח. ודורש מ"ארמי אובד אבי", עד שיגמור כל הפרשה כולה.

11 גמ' שם

מאי בגנות? רב אמר: "מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו". [ושמואל] אמר: "עבדים היינו". אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה: עבדא דמפיק ליה מריה לחירות, ויהיב ליה כספא ודהבא, מאי בעי למימר ליה? אמר ליה: בעי לאודויי ולשבוחי, אמר ליה: פטרתן מלומר "מה נשתנה". פתח ואמר "עבדים היינו:".